

Asia: VN/31603/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta yhteisötalouden ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden strategiaksi 2025-2029

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kysymys yhteisötalouden ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden suunnitelmallisesta, moniarvoisesta ja määrätietoisesta kehittämisestä on tärkeä maamme tämänhetkisten haasteiden kohtaamisessa, asukkaiden hyvinvoinnin ja työllisyyden parantamisessa sekä kansalaisyhteiskunnan tarjoamien palvelu- ja tukimuotojen turvaamisessa. SVK Liitto ry kiittää Suomessa asuvien venäjänkielisten yhdistysten kattojärjestönä mahdollisuudesta antaa lausuntonsa asiassa.

Järjestöllämme ei ole kokemusta yhteisötalouden ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden parissa toimimisesta, mutta 65 maahanmuuttotautaisen jäsenyhdistyksen liittona näemme, yleisesti haastavina aikoina ja kohdennetusti kansalaisyhteiskuntaan ja vielä erityisesti monikulttuuriseen toimijuuteen kohdistettujen leikkauslistojen valossa, että sektorillamme ja kohderyhmillämme olisi akuutti tarve uudentilaisille toimintamalleille ja kumppanuuksille, joita yhteisötalouden kehittyminen Suomessa voi tarjota. Strategian loppupuolen "teknisempiin" kysymyksiin emme koe olevamme oikea taho antamaan lausuntoa.

Yli 100 000 hengen valtaosiltaan pääkaupunkiseudulle ja itäiseen Suomeen keskittynyt, mutta lähes jokaisessa kunnassa suurimpana maahanmuuttajakieliryhmänä esiintyvä heterogeeninen venäjänkielinen väestö on kiinnostava ja tärkeä huomiota myös yhteisötalouden ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden ratkaisuja innovoitaessa. Sota sekä rajan ja pankkiyhteyksien sulkku ovat disruptoineet aiemman arjen, yhteydet sukulaisiin sekä mahdollisuudet hoitaa omia tai suvun asioita yllirajaisesti. Lisäksi erilaiset venäjänkielisten toimintojen lakkautukset sekä venäjän kieltä käyttäviin järjestöihin erityisesti ja maahanmuuttotautaisiin järjestöihin yleisesti keskittyvät kansalaisyhteiskunnan työstämistoimet ovat heikentäneet mahdollisuuksia järjestää tukea, ohjausta ja erilaisia aktiivisia, työllistäviä tai kotouttavia toimintoja eri venäjänkielisen väestön osille. Yhteiskunnallinen yrittäjyys voi tarjota ratkaisuja näihin haasteisiin.

Toisaalta laaja ja heterogeeninen sekä keskimäärin varsin koulutettu väestö tarjoaa tarpeiden ja kohderyhmän lisäksi myös potentiaalia ja osaamista, jonka edunsaajien ei tarvitse rajautua vain venäjän (sekä tuoreiden kaksikielisten tulijoiden ansiosta myös ukrainan) kielisten kohderyhmään.

Yhteisötalouden ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden strategialuonnos 2025-2029 on mielestämme huolellisesti ajateltu kokonaisuus, joskin pitää huomioida, että oleellisempi dokumentti tulee olemaan myöhemmin laadittava erillinen toimenpidesuunnitelma.

Katsomme, että kaikkein keskeisin yksittäinen kysymys, ja ehkä myös nimenomaan suurin strateginen haaste, esitetään luvun 5.4. Yhteiskunnalliset innovaatiot lisäävät tuottavuutta ja hyvinvointia tavoiteasettelun ensimmäisessä alakohdassa (s.11):

“Yhteiskunnalliset innovaatiot tunnustetaan ja huomioidaan eri hallinnonalojen strategioissa ja politiikkatoimissa kaikilla tasoilla. Niiden skaalaamiseen ja juurruttamiseen kehitetään systemaattinen malli. Yhteisötalouden toimijoiden rooli tunnustetaan osaksi yhteiskunnallista innovaatiotoimintaa.”

Tutustuttuamme viime kuukausina lukuisiin ministeriöiden kehittämisstrategioiden ja selontekojen sekä maakuntaliittojen maakuntaohjelmien lausuntokierroksilla olleisiin luonnoksiin, olemme joutuneet havaitsemaan, että niiden läpileikkaavana rakenteellisena valuvikana on innovaatioiden, taloudellisen toiminnan ja työllisyyden kehittämisen sijoittuminen lähinnä vain teknologiateollisuuden ja rakentamisen sektoreille sekä asukkaiden ja kansalaisten sivuuttaminen tai ainakin heidän jäämisensä alkulauseiden ja loppukaneettien tapaisiin julistuksiin, ilman että asetetaan konkreettisia tavoitteita tai laaditaan tiekarttaa, miten riskipitoiset huipputeknologian investoinnit tulevat väestöä hyödyttämään. Teknologialle ja rakentamiselle pohjaava maailmankuva sivuuttaa hallinnon dokumenteissa lähes täysin työllistävät, (nais)työvoimavaltaiset alat, hoiva- ja hoitotyön, sekä myös kulttuurin ja pitkälti myös koulutuksen eri muodoissaan. Näin ollen katsomme, että tämän lausunnoilla olevan strategian aivan ylivoimaisesti keskeisin kysymys, tavoite ja haaste on se, miten virkakuntamme ja päättäjimmme insinööri- ja ekonomikeskeistä maailmankuvaa voidaan moniarvoistaa.

Moninaisuudestaan ja laajuudestaan huolimatta venäjänkielistä vähemmistöä voi myös luonnehtia naisvaltaiseksi ja etenkin naisten osalta lähtömaassaan varsin korkeasti koulutetuksi. Moni ei kuitenkaan ole Suomessa löytänyt koulutustasoaan vastaavaa työtä, missä toki myös kielitaitojen puute on osin esteenä. Yhteisötalouden toimintamuotojen parempi tunnettuus ja korkeampi arvostus tukisi uskoaksemme erityisen hyvin maahanmuuttotautaisen väestön työllisyyttä ja osallisuutta.

Kun muistetaan, että erityisesti Uudellamaalla asuu suhteellisen suppealla alueella keskikokoisen suomalaisen kaupungin verran venäjänkielistä väestöä, on SVK Liitto ry:n kokemustiedon lisäksi myös tilastollisesti selvää, että kieliryhmän sisältä löytyy myös hyvin monenlaisia erityisiä alaryhmiä, joiden tarpeisiin ei voida vastata, tai joiden potentiaalia ei voida hyödyntää, jos heitä ajatellaan vain “kaikille avoimien” suomen, ruotsin (tai englannin) kielisten palvelujen tai toimintamahdollisuuksien kautta. Venäjän- ja ukrainankielisten suurten ryhmien ohella muut maahanmuuttotautaiset ryhmät muodostavat strategiakaudella yhteensä 10 - 30 prosentin väestöosuuden monissa Suomen isoimmista kaupungeista. Järjestökentän kontaktien avulla näiden väestöryhmien tavoittaminen ei ole mahdotonta ja hedelmällistä yhteistyötä on mahdollista tehdä.

Paitsi kasvava, maahanmuuttotaustainen väestö on nykyisellään myös nopeasti muuttuva. Sitä, mitä Suomessa on ensimmäisten inkeriläisten ja somalialaisten tulon jälkeen 35 vuodessa maahanmuutosta opittu, täytyy päivittää ja täydentää kiihtyvällä aktiivisuudella. Yhteisötalouden vahvasti kolmannen sektorin hiljaiseen tietoon kytkeytyvällä joustavuudella olisi uskoaksemme julkista sektoria ja perinteisiä yrityksiä paremmat mahdollisuudet vastata niihin kysymyksiin ja haasteisiin, joita uudet maahanmuutto- tai siirtotyöläisryhmät asettavat. Samoin henkistä ja organisatorista notkeutta ja innovointia tarvitaan esimerkiksi siinä, miten kohdata meille perinteisempien kieliryhmien kasvava ikääntyneiden määrä, joka venäjänkielisten osalta alkaa muuttua demografiseksi todellisuudeksi jo tämän strategiakauden aikana.

Erityisesti monikulttuurista toimintaa harjoittavat järjestöt jäänevät jatkossa usein ilman rahoitusta valtiosektorilta, mutta yhteisötalouden toimintamallien kautta on vielä tässä vaiheessa toimeen tarttumalla mahdollista hyödyntää sitä tieto- ja osaamisresurssia sekä verkostoa, joita omakielisellä ja muulla monikielistä toimintaa toteuttavalla järjestökentällä on.

SVK Liitto ry esittää toiveen, että strategia huomioi Suomen muuttuvan monikulttuurisuuden sekä ylivoimaisesti laajimman venäjän- ja ukrainankielisten väestöryhmän paitsi monimuotoisine tarpeineen myös laajoine ja alihyödynnettyine resursseineen ja osaamisineen niin, että ”myöhemmin laadittava toimintaohjelma” myös sisältää konkreettisia askelia yhteisötalouden tunnettuuden, verkostojen ja toimijuuden kehittämiseksi myös vähemmistökielisten kohderyhmien ja heidän organisaatioidensa suuntaan ja näiden kanssa.

Itse strategiatekstistä haluamme suoraan nostaa esiin muutamia kohtia.

Strategia on mielestämme sisällöllisesti esimerkillisen johdonmukaisesti laadittu ja tarjoaa jopa konkreettisia viitteitä esimerkkeihin yhteisötalouden toteutuksista. Poikkeuksen johdonmukaisuudesta muodostaa kenties alun johdanto termimäärittelyineen (luku 2), joka asiaan heikosti vihkiytyneen lukijan kohdalla on vaikeasti hahmotettava.

Erityisesti Suomalainen työ ry:n Yhteiskunnallinen yritys -merkin kriteerien listaus on hämmentävä, vaikka, tai koska, sillä voi olettaa olevan eräänlaisena ”laatustandardina” kuitenkin melko tärkeä ohjaava arvo. Ensi- ja toissijaiset myöntämisedellytykset eivät vaikuta olevan kielellisesti kovin selkeitä tai selkeässä suhteessa edes keskenään, ja lisäksi niiden suhde muihin määrittelyihin avautuu vaikeasti. Esimerkiksi sen edellä sivulla 4 oleva Yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskuksen määrittely ”kolmesta ydinpiirteestä” sen sijaan on mielestämme selkeä, ytimekäs ja oleelliset näkökohdat kattava.

Sivulla 7 esiin nostettu Annu Kotirannan väitöskirja yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä kuluvalta vuodelta (2025) vaikuttaa juuri sellaiselta täsmälliseltä tutkimuslähteeltä, jollaisten johtopäätösten esiinnostamista ja popularisoimista tulee jatkaa: ”Kotiranta kannustaa tunnistamaan myös politiikassa yhteiskunnallisten yritysten tunnusomaiset kasvumallit ja niiden roolin puskureina talouden taantumissa. Kotiranta nostaa esiin myös niiden aseman kansallisessa innovaatiojärjestelmässä.”

Tätä näkemystä innovaatioista tulisi tuoda esiin laajasti. Esimerkiksi uusien maakuntaohjelmien piukan innokas innovaatiopuhe (niin Ratkaisujen Uusimaa -ohjelma kuin muut näkemämme), unohtaa maakuntien asukkaat sivulauseisiin ja huomaatuksiin ja myös innovaatioilla tarkoitetaan vain teknologisia, esim. ympäristöön tai digipalveluihin liittyviä innovaatioita. Tämä ajattelu on välttämätöntä saada muuttumaan useammista syistä kuin tässä on tarkoituksenmukaista luetella.

Luvussa 5.2.1. ”Yhteisötaloutta kehitetään toimialakohtaisin painotuksin” esitetyssä ”tilannekuvassa” kirjataan myös sekä laajemmin että erityisesti sote-sektorin järjestökentän ja palvelutarpeiden näkökulmasta tärkeitä huomioita, joita on syytä alleviivata myös jatkotyöskentelyn aikana.

Nykyisellään herää kysymys, miksi seuraavan noston ajatusta ei ole näkyvissä muissa yhteiskuntamme strategisissa dokumenteissa, joiden niidenkin tehtävä tulisi käsittääksemme olla laajempi, kuin muutamille aloille rajoittuvan yritystoiminnan edistäminen:

”Yhteisötalouden kasvu sekä työllisyyden ja julkisen palvelujärjestelmän vahvistaminen edellyttävät syvempää toimialatuntemusta. Sosiaali- ja terveydenhuolto sekä kiertotalous ovat Suomessa suurimpia yhteiskunnallisten yritysten toimialoja. Näillä aloilla kasvupotentiaali on merkittävää. Muilla aloilla, kuten kaupassa, ravintola- ja kahvilatoiminnassa, majoituksessa, kulttuurissa ja maataloudessa sekä yhteisöjen palvelutuotannossa, olisi kasvupotentiaalia. Lisäksi osuuskuntamalli mahdollistaa jäsenlähtöisen kehittämisen ja innovoinnin erityisesti hoivan, energian ja ruokatuotannon aloilla. Kohtuuhintainen ja sosiaalinen asuminen on tärkeä osa yhteiskunnallisten yritysten liiketoimintaa.” Myös luvussa listatut kolme tavoitetta ovat kauttaaltaan kannatettavia.

Luku 5.2.2. ”Yhteisötalous vastaa paikallisyhteisöjen tarpeisiin” nostaa esiin keskeisen kysymyksen paikallisyhteisöistä ja viittaa myös maaseutupoliittiseen selontekoon, jonka luonnos ei ollut yhtä kaukana ihmisestä kuin maakuntaohjelmat, mutta siinäkin keskityttiin pitkälti ns. miesammatteihin, vaikka pienempien kaupunkien ja haja-asutusalueiden haasteet ovat vuosikymmenten ajan näkyneet erityisesti siinä, että nuoret naiset joutuvat enemmän tai vähemmän välttämättä lähtemään niistä pois opinto- ja työmahdollisuuksien mutta myös sosiaalisten ja kulttuuristen virikkeiden puuttuessa.

Itäisessä Suomessa venäjän- ja/tai ukrainankieliset voivat muodostaa merkittävän väestöryhmän myös maaseutupoliittisen ohjelman tarkoittamilla alueilla. Mutta etenkin suuremmissa kaupungeissa yhteisötalouden ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden strategiatavoitteisiin pyrittäessä on tärkeää koostaa yhteiskunnallisten yritysten toimijapohja ja verkosto niin, että se vahvasti monikulttuurisilla alueilla heijastaa alueen demografiaa. Innovointitarve ei enää niinkään nyky maailmassa ole, jos katse on kohti tulevaisuutta, kuten strategioissa tulisi olla, erikseen maahanmuuttaneille rätälöidyissä toiminnoissa ja organisaatioissa vaan siinä, että opitaan ottamaan askelia siihen suuntaan, että moninaisuuden hallintaan kuuluvia yhdenvertaisuus- ja tasa-arvo-oppeja hyödyntävissä organisaatioissa samaa palvelua opitaan tuottamaan erilaisille väestöryhmille ”saman katon alla” hyödyntämällä eri taustoista tulevia osaajia. Tämän voi toteuttaa esimerkiksi eri järjestöjen muodostamissa yhteisötalouden yksiköissä, kun erilaisia vähemmistöjä edustavien järjestöjen osallisuus varmistetaan.

Erinomaisesti myös kielivähemmistöjen osallisuuden mahdollista roolia yhteisötalouden innovaatiokehityksessä (periaatteessa mutta ei julki lausutusti) kuvastaa mielestämme kappale luvussa 5.4. "Yhteiskunnalliset innovaatiot lisäävät tuottavuutta ja hyvinvointia" (s. 10):

"Yhteiskunnalliset innovaatiot tarjoavat keinoja vastata muutostilanteista nouseviin haasteisiin, joissa arvonluonti perinteisin liiketoimintamallein on vaikeaa. Innovaatioissa tulisi korostaa luovuutta, uuden oppimista ja samalla vanhojen toimintatapojen kriittistä tarkastelua ja poisoppimista. Yhteiskunnalliset innovaatiot ovat keskeisessä roolissa osallisuuden, yhteisöllisyyden ja demokratian vahvistamisessa, syrjäytymisen ehkäisemisessä sekä työllisyyden edistämässä ja paikallisessa kehittämisessä."

Oleellista tässä muutoksiin vastaamisessa on se, että osallisuuden, yhteisöllisyyden ja demokratian muistetaan myös toimenpiteitä kirjattaessa ja toteutettaessa käsittävän lähtökohtaisesti kaikki väestöryhmät, jotka tulee myös aktiivisesti ja tosiasiallisesti kutsua ja ottaa mukaan Suomen tulevaisuutta yhteisötalouden keinoin rakennettaessa.

Kaikkineen strategia muodostaa erinomaisen pohjan toimenpiteiden suunnittelulle ja toteuttamiselle. SVK Liitto ry seuraa kehitystä kiinnostuksella ja haluaa olla osaltaan sitä tukemassa.

Liukkonen Olga
SVK Liitto ry